

27.1.2025

EOAK/4659/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Heli Karjalainen-Michael

TARKASTUS: KOTKAN RYHMÄKOTI 14.10.2024

Tarkastusajankohta

14.10.2024 klo 12:00-19:30

Osallistujat oikeusasiamiehen kansliasta

Esittelijäneuvos Kirsti Kurki-Suonio

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Heli Karjalainen-Michael

Notaari Kaisu Lehtikangas

Osallistujat tarkastuskohteesta

Yksikön johtaja, palvelujohtaja, sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä, vastaava ohjaaja ja ohjaajat A-I

Sisällysluettelo

1	Yleistä.....	1
1.1	Tarkastuksen suorittamisesta	1
1.2	Yleistä tarkastuskohteesta	2
2	Tarkastushavainnot.....	4
2.1	Lapsen edustaja ja oleskeluluvat.....	4
2.2	Ryhmäkodin palvelut.....	5
2.3	Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa lasten erityisten tarpeiden vuoksi.....	6
2.4	Keskustelut lasten kanssa	7
3	Toimenpiteet	7

1 YLEISTÄ

1.1 Tarkastuksen suorittamisesta

Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarjan määräyksestä on tehty ennalta ilmoitettu tarkastus Kotkan ryhmäkotiin (jäljempänä ryhmäkoti).

Perustuslain 109 §:n mukaan oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämällään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on 5 §:n 2 momentin mukaan oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Tarkastuksen tarkoituksena oli valvoa ensisijaisesti Kotkan ryhmäkodissa majoitettuna olevien lasten kohtelun, olosuhteiden ja heidän saamiensa palveluiden toteutumisen lainmukaisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Ennen tarkastusta ryhmäkotia pyydettiin toimittamaan apulaisoikeusasiamiehelle seuraavat asiakirjat ja tiedot:

- Kotkan ryhmäkotiin majoitettuna olevien lasten nimet, heidän lähtömaansa sekä vuosi, jona kukin lapsi on saapunut.
- Lasten nykyisten edustajien nimet.
- Elokuussa 2024 lapsista tehdyt kuukausiraportit tai -koosteet.
- Luettelo ryhmäkodin työntekijöistä.
- Yksikön omavalvontasuunnitelma ja lääkehoitosuunnitelma.
- Mahdollinen muu tarkastuksen kannalta merkityksellinen aineisto.

Tarkastuksella käytiin aluksi yhteinen keskustelu ryhmäkodin johtajan, sairaanhoitajan, sosiaalityöntekijän ja ohjaajien kanssa. Tämän jälkeen tarkastajat keskustelivat luottamuksellisesti kunkin ryhmäkodissa asuvan lapsen kanssa erikseen tulkkien välityksellä. Tarkastuksen päätteeksi tarkastajat kävivät vielä loppukeskustelun ryhmäkodin johtajan ja sosiaalityöntekijän kanssa.

Luonnos tarkastuspöytäkirjaksi lähetettiin ryhmäkodin johdolle ja heille varattiin mahdollisuus kommentoida sitä.

1.2 Yleistä tarkastuskohteesta

Kotkan ryhmäkoti on tarkoitettu ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina tulleille lapsille, jotka odottavat oleskeluluvan saamista. Palvelun Maahanmuuttovirastolle tuottaa yksityinen yritys Aves Oy, joka kuuluu Solum Yhtiöihin. Ryhmäkoti on aloittanut toimintansa 1.12.2023.

Ryhmäkoti sijaitsee Kotkansaarella keskeisellä paikalla hyvien palvelujen lähellä. Ympäri vuorokautisessa asumisyksikössä on yhteensä 21 asiakaspaikkaa. Tiloihin kuuluu yhteensä 14 asiakashuonetta, joista osa on kahden hengen huoneita ja osa yhden hengen. Ryhmäkodilla ei ole lainkaan tukiasuntoja käytössään.

Tarkastushetkellä ryhmäkodissa asui 10 lasta, joista kuusi oli tyttöjä ja neljä poikia. Ryhmäkodissa oli kirjoilla yksityismajoituksessa olevia ilman huoltajaa saapuneita alaikäisiä viisi. Nuorin ryhmäkodissa asuvista lapsista oli seitsemän ja vanhin 17 vuotta. Tavallisesti suurin osa tulijoista on 15–17-vuotiaita lapsia. Lasten on mahdollista asua ryhmäkodissa siihen saakka, kunnes he täyttävät 18 vuotta.

Ryhmäkodin käyttöön on vuokrattu asianomaisen talon kaksi kerrosta. Rakennuksen toisessa kerroksessa on asiakashuoneiden lisäksi kaksi aulaa, harrastehuone sekä kuusi WC:tä ja viisi suihkua, jotka ovat kaikkien asukkaiden käytössä. Lisäksi siellä on keittiö ja ruokailutila, jossa lapset voivat syödä kaikki samanaikaisesti.

Rakennuksen neljännessä kerroksessa on sairaanhoitajan, sosiaalityöntekijän, vastaavan ohjaajan sekä johtajan työhuoneet sekä huone, jossa voidaan järjestää lasten turvapaikkapuhuttelut etäyhteydellä. Ryhmäkoti ei ole esteetön, eikä siten sovellu esimerkiksi pyörätuolilla liikkumiseen, koska kulkureitillä on useita porraskaskelmia ja hissi on pienikokoinen.

Ryhmäkoti toimitti apulaisoikeusasiamiehelle etukäteen yksikön omavalvontasuunnitelman, joka oli varsin perusteellinen ja sisälsi muun ohella kattavan kuvauksen siitä, miten vastaanottopalvelut yksikössä järjestetään. Tältä osin ei ole tarpeen toistaa asioita, jotka ilmenevät omavalvontasuunnitelmasta.

Saadun tiedon mukaan Maahanmuuttovirasto on omaan tehtäväänsä liittyen tehnyt 12.2.2024 valvontakäynnin yksikköön. Ryhmäkodin johtaja lähetti pyynnöstä pöytäkirjan valvontakäynnistä apulaisoikeusasiamiehelle tiedoksi. Apulaisoikeusasiamiehellä ei ollut aihetta puuttua niihin olosuhteisiin, jotka olivat olleet Maahanmuuttoviraston tarkastuksen kohteena.

Ryhmäkodilla työskentelee johtajan lisäksi 13 ohjaajaa ja yksi vastaava ohjaaja. Ryhmäkodilla on myös oma sosiaalityöntekijä ja sairaanhoitaja.

Kotkan ryhmäkotiin palkattavilla henkilöillä on kaikilla oltava jokin sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan peruskoulutus. Keskustelussa kävi ilmi, että henkilökunnan saatavuudessa on ollut haasteita, mutta tarkastushetkellä tilanne henkilökunnan suhteen oli ryhmäkodin johtajan mukaan erittäin hyvä. Tehtäviä ei ollut tarkastuksen aikaan täyttämättä.

2 TARKASTUSHAVAINNOT

2.1 Lapsen edustaja ja oleskeluluvat

Lapsen saapuessa ryhmäkotiin sosiaalityöntekijä hakee yksin alaikäisenä tulleelle lapselle edustajaa. Sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä siihen edustajaan, kenen hän arvioi soveltuvan parhaiten lapselle. Yhteistyö edustajien kanssa on ryhmäkodin henkilöstön mukaan sujunut hyvin ja edustajat tiedostavat pääasiassa hyvin tehtävänkuvansa.

Sekä edustajalta että lapselta pyydetään suostumus edustajan hakemista varten. Hakemus käräjäoikeuteen edustajan määräämiseksi pyritään lähettämään mahdollisimman pian, jotta lapsen etu toteutuisi turvapaikkaprosessissa. Sosiaalityöntekijän mukaan käräjäoikeus käsittelee hakemukset edustajan määräämiseksi hyvin nopealla aikataululla.

Sosiaalityöntekijä tekee ennen turvapaikkapuhuttelua lausunnon lapsen edusta ja lähettää tämän Maahanmuuttovirastolle. Turvapaikkapuhutteluihin osallistutaan yleensä Maahanmuuttoviraston toimipisteissä, jonne ohjaajat vievät lapset, mutta on myös mahdollisesta, että puhuttelu pidetään etäyhteyden avulla.

Ryhmäkodilla on käytössään rakennuksen neljännessä kerroksessa erityinen etäpuhutteluhuone. Ryhmäkodin henkilöstö toi ilmi, että ohjaajalla on suuri rooli puhuttelupäivänä ja sitä edeltävästikin, koska päivä, jolloin puhuttelu tehdään, on lapsille todella rankka.

Keskusteluissa ilmeni, että lasten turvapaikkahakemusten käsittelyajoissa oli suurta vaihtelua. Maahanmuuttovirasto tekee päätökset pääosin ulkomaalaislain edellyttämässä kuuden kuukauden määräajassa. Joidenkin kohdalla asiat etenevät Maahanmuuttovirastossa hyvinkin nopeasti.

Ryhmäkodin henkilöstön mukaan siihen, että päätös annetaan tiedoksi lapselle, saattaa mennä jopa muutama kuukausi. Viiveet tiedoksiannossa pitkittävät entisestään turvapaikkaprosessia. Henkilöstö kuvaili tarkastajille myös, että lapset pitävät päätöksen odottamiseen kuluvaan aikaan raskaana ja stressaavana.

Apulaisoikeusasiamies on ottanut toisen asian yhteydessä omasta aloitteestaan tutkittavaksi Maahanmuuttoviraston menettelyn päätösten tiedoksiannossa (EOAK/3034/2024).

Ryhmäkodin henkilöstön näkemyksen mukaan ikäarviotutkimukset ovat jonkin verran yleistyneet ja havaintojen mukaan niitä saatetaan päätyä tekemään varsin myöhäisessä vaiheessa turvapaikanhakuprosessia. Mahdollinen ikäarviotutkimus pitkittää entisestään turvapaikanhakumenettelyä.

Vaikka oleskeluluvat myönnetäänkin pääosin annetussa määräajassa, tarkastajien tietoon tuli, että eräiden lasten turvapaikkahakemusten käsittelyssä on ollut huomattavia viiveitä. Lapsilla ei välttämättä ole myöskään selkää tietoa siitä, miksi päätöksentekoprosessi on pitkittynyt. Lasten näkökulmasta viivästyneet käsittelyajat aiheuttavat epätietoisuutta, huolta muun ohella sen vuoksi, että myöhemmin tulleet lapset ovat voineet saaneet oleskeluluvan nopeammin.

Apulaisoikeusasiamies arvioi erikseen, antavatko hänen tietoonsa tulleet viiveet turvapaikkahakuprosessissa aihetta vielä tutkia Maahanmuuttoviraston menettelyä eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n mukaisesti omasta aloitteesta. Maahanmuuttoviraston käsittelyaikatilanne on sinänsä jo apulaisoikeusasiamiehen tiedossa, ja vireillä on kanteluita aiheesta.

2.2 Ryhmäkodin palvelut

Ryhmäkodissa ohjaajat huolehtivat yhdessä lasten kanssa ravinnosta, hygieniasta ja perustarpeista lapsen ikätaso ja yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Lapsille tarjotaan kouluaikoina kaksi ateriaa päivässä (muutoin kolme), minkä lisäksi lasten on mahdollista saada välipala ja iltapala. Ohjaajat valmistavat omalla vuorollaan ateriat. Lapsille tarjotaan myös mahdollisuus valmistaa silloin tällöin haluamaansa ruokaa.

Kuva toisen kerroksen seinää elävöittävästä taideteoksesta "Ovi elämään"

Alle 16-vuotiaalle lapselle maksetaan käyttövaroja 26 € kuukaudessa ja yli 16-vuotiaalle 47 €. Yksityismajoituksessa oleskeleva lapsi saa vastaanottorahaa 300 € kuukaudessa, tai 191 €, jos hän asuu huoltajansa kanssa. Lasten vaatehankintoja tuetaan antamalla heille 50 € kuukaudessa. Lisäksi lasten on mahdollista saada harrastuksiin tukea 40 € kuukaudessa. Yksityismajoituksessa asuville lapsille voidaan myös myöntää harkinnanvaraista vastaanottorahaa.

Kaikilla lapsilla on mahdollisuus käydä lähialueen koulua. Ryhmäkoti pyrkii myös osoittamaan kaikille paikan, jossa lapset voivat halutessaan osallistua oman uskontonsa mukaisiin tilaisuuksiin. Lapset voivat harjoittaa uskontoaan ryhmäkodilla omissa huoneissaan.

Kuva kahden hengen huoneesta

Lapsilla on mahdollisuus pitää yhteyttä perheisiinsä ja sukulaisiinsa puhelimitse. Lapset voivat myös yöpyä Suomessa asuvien sukulaistensa luona. Ryhmäkodin johtajan mukaan lasten tapaamisia sukulaisten tai muiden lapsille läheisten henkilöiden kanssa voidaan kustantaa noin kaksi kertaa kuukaudessa.

Ryhmäkodissa ei ole ollut tarvetta kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain mukaisille rajoitustoimenpiteille. Rajoittaminen on henkilöstön mukaan hyvin harvinaista. Henkilöstön mukaan lapset eivät juurikaan käytä päihteitä, paitsi tupakkaa ja ehkä eniten sähkötupakkaa. Ryhmäkodissa ei ole osoittautunut ongelmaksi se, että lapset poistuisivat yksiköstä ilmoittamatta tai jättäisivät muutoinkaan palaamatta sinne.

2.3 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa lasten erityisten tarpeiden vuoksi

Keskustelussa korostettiin sitä, että ryhmäkoti on vain väliaikainen paikka, jossa lapset odottavat oleskeluluvan saamista. Näin ollen lapselle nimetyt omaohjaajat kuuntelevat arjessa lasta ja, mikäli lapsi itse haluaa käsitellä omia traumojaan, hänelle annetaan tähän mahdollisuus. Joskus keskustelut mielenterveyshoitajan kanssa voivat auttaa lasta.

Mikäli lapsella ilmenee tarvetta, ryhmäkodin sairaanhoitaja voi tehdä lähetteen Terveystalon lääkärille nuorisopsykiatrisen hoidon tarpeen arvioimiseksi. Vaikka lähete lastenpsykiatriaan tehtäisiinkin, niin kuten yleisesti muidenkin Suomessa asuvien lasten, myös ryhmäkodin asukkaiden on vaikea saada sieltä hoitoa. Keskustelussa tuotiin esiin, että lähetteet tulevat ”bumerangina” takaisin.

Ryhmäkodin henkilökunta tekee tarvittaessa lapsesta lastensuojeluilmoituksen hyvinvointialueen lastensuojeluun, jonka jälkeen se toteuttaa mahdollisen palvelutarpeen arvioinnin. Sinänsä ryhmäkodilla on hyvät edellytykset arvioida sitä, milloin yhteydenotto lastensuojeluun on tarpeen, sillä ryhmäkodin sosiaalityöntekijällä on pitkä kokemus lastensuojelun sosiaalityöstä. Ryhmäkodin henkilöstön yhteisenä näkemyksenä oli kuitenkin, että lapsella pitää olla hyvin suuret ongelmat, jotta hän voi saada apua lastensuojelusta.

Ryhmäkodissa pyritään tunnistamaan haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja mahdolliset ihmiskaupan uhrit. Keskustelussa ilmeni, että ryhmäkodin henkilöstö tietää ja tuntee ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ja on sinne tarvittaessa yhteydessä lapsen asiassa tai auttaa lasta yhteyden ottamisessa.

2.4 Keskustelut lasten kanssa

Tarkastajat keskustelivat luottamuksellisesti kunkin ryhmäkodissa sillä hetkellä asuvan lapsen kanssa tulkkien välityksellä. Keskusteluissa ei ilmennyt, että lapsia olisi kohdeltu jollakin tavalla epäasiallisesti. Lapset antoivat myönteistä palautetta ryhmäkodin ohjaajista. Kaikki lapset kävivät koulua ja jokaisella oli jokin harrastus, joillain useampiakin. Lasten yhteydenpitoa heille läheisiin henkilöihin tuettiin asianmukaisesti.

3 TOIMENPITEET

Tarkastushavainnot esiteltiin apulaisoikeusasiamies Mikko Sarjalle. Hän totesi, ettei tarkastus antanut aihetta toimenpiteisiin.